

ØSTENS SOSIALE REVOLUSJON — EN UTFORDRING TIL VESTENS FOLK

av

THORLEIF BOMAN

Vi kjenner alle til de svære omveltninger som har funnet sted i India, Pakistan, Kina, Japan, Indonesia og Bakindia. Tilsammen har de en befolkning på over 1200 millioner mennesker, altså meget mere enn halvparten av jordens befolkning. Det er forøvrig ikke bare en sosial revolusjon som disse folk har gjennomført, men også en nasjonal og politisk. De er blitt frie i forhold til kolonimaktene, nasjonalbevisstheten er våknet. De føler seg som Vestens likemenn, om ikke overmenn. De har iallfall en sterk følelse av at Vestens herredømme for alltid er brutt og at fremtiden tilhører de fargede raser. Grunnstemningen i denne del av verden er derfor optimistisk, mens Vest-Europa vel må sies å være preget av engstelse for hva fremtiden kan bringe i sitt skjød.

Fra et religiøst synspunkt er videre å merke at Østens gamle religioner, kanskje særlig buddhismen, er våknet til nytt liv og ny selvbevissthet. Også kristendommen og den kristne misjon er berørt av revolusjonen. I Kina er all misjon forbudt, og misjonærene er utvist, men også i de andre land blir det vanskeligere enn før å drive misjon, iallfall på den gamle måten. Man taler ikke lenger om Østens misjonskirker. Nå er de kristne kirker i Østen blitt selvstyrte og selvstendige, og regner seg som jevnbyrdige med moderkirkene i Vesten. For kristendommens sak er dette godt i den nye situasjon, for ikke få har sett på kristendommen som den hvite rases religion, av og til også som et underbruk av Vestens imperialisme. De kristne utgjør en meget liten prosent av befolkningen, og til tross for at kristendommen går sterkt frem, øker de kristne ikke prosentvis i befolkningen, da denne på grunn av fødselshyppigheten øker prosentvis mere.

Etter det som her er antydnet, torde det være klart at Østens sosiale revolusjon ikke kan sees isolert. Vi har for oss en bevegelse som berører mennesket og samfunnet som totalitet. Det er særlig klart i Kina, men gjelder i virkeligheten hele Østen.

Skal vi oppfatte det som er skjedd i Østen som en utfordring til oss i Vesten, og det har vi all grunn til, kan den ikke møtes som en storstilet hjelpeaksjon, for det makter vi ikke, og det ønskes neppe heller, dertil er selvbevisstheten og stoltheten for stor.

Det er godt og riktig å fortsette med alt religiøst og humanitært arbeide for Østens folk, ikke minst misjon og kirkearbeide i ekumenikkens ånd. Men det torde være klart at dette er for lite. Har det ikke ført frem tidligere, vil det neppe gjøre det nå eller senere. Det må noe mere til. Hva kan det være?

Vi behøver ikke gå over bekken etter vann, eller dra til Østen for å løse problemer. Problemene er dypt sett de samme over hele verden. Løser vi våre egne problemer på en dyp og overbevisende måte, har løsningen almenlydighet, og dermed betydning også for Østen. Det er jo Vesterlandene som har satt bevegelsen i gang, dels ved direkte innflytelse av politisk, kulturell og økonomisk art, dels indirekte ved å fremkalle opposisjon og motvilje. Kinas løsning, kommunismen, er direkte importert vesterlandsk vare, og det til tross for at alle som var kjent med kinesiske forhold gjennom årelange opphold i landet, kategorisk erklærte at kommunismen var så fremmed for kinesisk mentalitet at det var utelukket at den kunne få makten i Kina. Det samme sa jo forresten Russlands-kjennerne i sin tid om kommunismens mulighet i Russland. De kunne i det stykket også påberope seg selve Karl Marx, som jo hadde erklært at kommunismen først måtte gjennomføres i et høyt industrialisert land. Det gikk annerledes. Ekspertene tok grundig feil.

Av dette bør man dra den slutning at man aldri skal sverge til magisterens ord, men tenke selv. Og da vil jeg i dette tilfelle stille det spørsmål: Hva var grunnen til at kommunismen slo igjennom i Russland mot Marx' egne teorier? Grunnen må være den at det dypeste i kommunismen ikke er det politiske

og økonomiske, men det religiøse, eller rettere: det kvasireligiøse. Og da er det ikke underlig at det dypt religiøse russiske folk skulle ha særlige forutsetninger for å bli villedet av kommunismens frelseslære. Som ateistisk religionssurrogat tilfredsstiller det også for en tid intellektuelle ateisters livsanskuelsesbehov.

For Kinas vedkommende er problemet sikkert mere komplisert, men at den grenseløse offervilje som mange unge kommunister la for dagen ved å gjennomføre kommunismen i Kina, var religiøst forankret, synes jeg er tydelig. Kommunismen spiller overhodet en stor rolle i østen, også der hvor den bare hylles av et mindretall. Den utfordring som kommunismen representerer, har Vestens demokratier ikke tatt alvorlig nok; de har ikke satt alt inn på å stille opp et virkelig alternativ. At Vestens demokratier i sin nåværende form skulle være et virkelig alternativ, kan man jo ikke mene. Kommunismen er jo oppstått midt i demokratiene, i opposisjon til dem og som den styreform som skal avløse dem. Men greier ikke Vesten kommunismens utfordring på sitt eget område, kan vi ikke vente å makte den i Østen.

De store og vanskelige problemer i dag på det økonomiske, sosiale, politiske og nasjonale område er i sin dypeste grunn av religiøs og moralsk art, eller annerledes uttrykt: de kan ikke løses uten en sterk tro og en høy moral. La oss f. eks. ta de totalitære diktaturer. Deres sammenheng med europeisk religiøsitet torde være klar. De er alle skapt av menn som hadde tilhørt eller hadde sin rot i en av de to katolske kristendomsformer, den romerske og den ortodokse, eller i jødedommen. Karl Marx var opprinnelig vesttysk katolikk av jødisk-rabbinsk herkomst, Lenin og Stalin tilhørte den ortodokse kristendoms sfære. Mussolini, Hitler og Gøbbels var romersk-katolske. Også Franco er katolikk. Men evangelisk kristendom har ikke meget å hovmode seg over. Den mangler riktignok tyranniet. Dens vesen er frihet. De spredte tilløp til åndstyranni som finnes, er for intet å regne mot tilsvarende tendenser i katolisismen, og de slår intet steds igjennom, fordi de er i strid med evan-

gelisk kristendoms vesen. Evangelisk kristendoms fare er en romslighet og fordragelighet som synes å føre til kristentroens oppløsning og impotens. Det samme kan sies om demokratiet. Demokratiet er i Europas nyere historie evangelisk kristendoms åndelige barn. Dets fare er tilsvarende: mangel på handlekraft og besluttsomhet og en oppløsning av den religiøse tro og de moralske normer som ethvert samfunn må bygge på. Når demokratiet er moralsk-religiøst undergravet, er det modent for diktaturet. I vår kulturs historie har vi to eksempler på det: det hellenske demokrati gikk over i Filipps og Alexanders enevælde; det romerske demokrati gikk over i det absolutte keiserdømme. Europas krise, som er transponert over i de andre raser og kulturfører, er en moralsk-religiøs krise. De tydelige oppløsningsfenomener i Vesten har moralsk-religiøs rot.

Har Vestens folk mot til å se sannheten i øynene? Orker de å gjøre seg fortrolig med at koloniheredømmet er forbi for alltid? Er de villige til å se på de fargede, ikke som tjenere, men som likemenn? Orker de å leve på samme økonomiske nivå? Bli det likestilling, må det også bli økonomisk likestilling, og den vil neppe kunne gjennomføres uten at den hvite rase går ned i levestandard, dertil formerer de fargede seg altfor sterkt. Men å gå ned i levestandard er ikke bare en økonomisk, men frem for alt en moralsk sak. Skal vi gjøre det frivillig, krever det endog en meget høy moral. Men selv om man blir tvunget til det, kreves det atskillig åndelig kraft for å kunne gjøre det uten å miste noe av sin selvaktelse og frimodighet.

Rikdom og fattigdom er relative begreper. De hvite er f. t. rike i forhold til de fargede. En forsorgsunderstøttet fra Oslo føler seg fattig, men om en kinesisk kuli eller en arbeider fra Central-Afrika tjente så meget som han, ville de føle seg rike. En norsk konge med en apanasje på 100.000 kroner ville være en fattig mann blant konger, men han ville selvsagt hverken mangle mat, klær eller hus. Omvendt kan det hende, f. eks. under en krig, at man mangler både mat og klær og kanskje hus uten at man derfor føler seg fattig, fordi så mange bra og dyktige mennesker er i samme båt. Det kan endog hende at

man bærer sine mangler med stolthet, dersom de skyldes ens patriotiske holdning. Fattigdom er først og fremst en sjelig lidelse som omgivelsene og ens egen fortid påtrykker en. Har man tilstrekkelig åndelig kraft til å motstå trykket, er man ikke fattig. Når man leser evangeliene, får man ikke inntrykk av at Jesus var en fattig mann, tvert imot, og dog eide han ingen ting, ikke så meget som en sten å legge hodet på. Og i hans etterfølgelse sier Paulus om seg og sine medarbeidere: Vi er fattige og gjør dog mange rike; for vi eier alt (2. Kor. 6, 10). Fordi rikdom og fattigdom er relative begreper, kan fattigdommen aldri avskaffes varig ved å heve levestandarden, for når den nye levestandard er blitt tilvant, vil de som på det høye nivå tjener minst, føle seg fattige. Men den som av ideelle grunner påtar seg savn, vil ikke føle sin lave levestandard som fattigdom.

Spørsmålet om Vestens folk skal makte den utfordring som Østens sosiale revolusjon betyr, er derfor i dypeste grunn av åndelig og moralsk art. Eier vi slike krefter? De er der sikkert, men de er temmelig skjult. Det kunne være fristende å peke på trekk som synes å peke på avtagende moralske krefter, f. eks. Englands kolonipolitikk etterat det siste storverk på dette område var fullendt, Indias selvstendigjørelse: Kenya, Kypros. Suez. Frankrikes politikk i Algerie tør vi knapt nevne. Men la oss heller antyde oppgavens løsning. Det kan neppe være tvil om at en åndelig fornyelse må springe av de kilder som de åndelige fornyelser i vår historie alltid har øst av: Israel, Hellas og Rom, og de er løpt sammen i vår kristne kultur, moral og religion. En fornyelse av kristendommen i dypeste og videste forstand er det som trenges for å løse Østens utfordring til Vesten. Jeg understreker ordene «videste» og «dypeste». Kristenheten er nødt til å vie problemer som før lå i ytterste periferi av kirkens interesser en intens oppmerksomhet. Kristendommens sentrum ligger i dag i periferien. Det er på de menneskelige, sosiale, politiske, nasjonale og kulturelle livsområder at de største åndskamper i dag utkjemper.

Vi merket det hos oss under okkupasjonen. Nazismen an-

grep ikke den kristne tro i sentrum, men søkte å angripe den fra flankene ved å innskrenke den kristne innflytelse på flere og flere områder, som oppdragelsen, rettsvesenet, sed og skikk, næringslivet, dagspressen, radio. Denne knipetangmanøvre brukes ikke bare av nazister, men også av kommunister og antikirkelige kretser i demokratiene. Jeg er skuffet over at kirkens menn stort sett ikke har sett dette. Kirken kjempet tappert mot nazismen, og i andre land mot kommunismen, og under denne kamp ute i periferien ble den selv fornyet i sentrum.

Men det er ikke nok å kjempe imot. Kristus taler i en lignelse om det tomme hjertes fare: «Når en uren ånd er faret ut av et menneske, går den gjennom tørre steder og søker hvile, men finner den ikke. Da sier den: Jeg vil vende tilbake til mitt hus som jeg for ut av. Og når den kommer dit, finner den det ledig, feid og pyntet. Så går den bort og tar med seg syv andre ånder, verre enn den selv, og de går inn og bor der, og det siste blir verre med det menneske enn det første. Således skal det gå også denne onde slekt». Vi har drevet nazismen ut. Men hvilken positiv konstruktiv ide har vi fått isteden? Nazismen var da et forsøk på å erstatte kommunismen med noe bedre. Men det forekommer meg at den kristne kirke ikke har sett at det å finne et positivt alternativ til kommunismen, ikke er en oppgave av underordnet betydning, men Guds rikes største sak i vår tid. Riktignok tilhører de problemer det her dreier seg om, periferien av det nytestamentlige budskap. Men når krigen raser ute i periferien, får man dra ut og kjempe der, og ikke sitte uvirksomme, og beskytte et sentrum som ikke angripes.

Men prøver man å løse de nevnte oppgaver av tilsynelatende periferisk karakter, tror jeg at man igjen skal oppdage at kristendommen derved fornyes i sitt sentrum.

Vi må se på verdens nød, inntil lidelsen blir så stor at den driver oss til handling.